از نشریات مدیریت عمومی تاریخ (نمره ۷)

# مسکوکات افغانستان

در

# عصر اسلام

احمد علی «کهزاد»

# مسکوکات افغانستان

در

« عصر اسلام »

نگارش: بناغلی احمدعلی « کهزاد »
مدیر موزهٔ کابل و شعبهٔ تاریخ

در سالنامهٔ ۱۳۱۶ بار اول موضوع مسکوکات افغانستان را سر دست گرفته و تا جائیکه معلومات و مطالعه بمن کمك میکرد شرحی مبنی بر تاریخچهٔ ظهور مسکوکات و رول آن در زندگانی عمومی بشر وروشن کردن تاریکی های تاریخ و اهمیت خاك افغانستان از نقطهٔ نظر کثرت مسکوکات متنوعه نگاشته وبعد از مقدمهٔ طولانی که تمام نظریات فوق‌را در بر میگرفت تاریخچهٔ مختصر خانواده های سلطنتی ودر ذیل آن خصوصیات مسکوکات هر یك از اعضای خانواده ها شرح داده شده ودر اخیر هم تاجائیکه دست میرسید و مطبعه موافقت میتوانست لوایح تصاویر مسکوکات داده شد.

اگرچه حین نگارش مقالهٔ مذکور در نظر داشتیم که تحت عنوان (مسکوکات افغانستان) از قدیم ترین زمانه ها تا امروز همه را مطالعه کرده و موضوع را یکباره تا اخیر برسانیم ولی بعضی مشکلاتی که من حیث ماخذ پیداشد ازیك طرف، کافی نبودن صفحات سالنامه از طرف دیگر مجبورم نمود که مطالعات خودرا به دو حصه نموده قسمت ( پیش از اسلام ) آنرا نشر کنم و دورهٔ اسلامی را به‌وقت دیگر موکول سازم چنانچه این کار تا حال به تعویق افتاد ودر سال های ۱۷ـ و ۱۸ موضوعات مهم ومفصل تر دیگر درسالنامه های کابل نشر شد. چون شعبهٔ صحافت پښتو ټولنه که موظف‌به‌نشر سالنامه‌ها نیز میباشد خواهش تکمیل موضوع مسکوکات افغانستان ونشر آنرادرسالنامهٔ امسال نموده اند به‌پارهٔ یادداشت های سه سال قبل مراجعه کرده درصدد برآمدم که حتی‌الامکان موضوع مطالعات مسکوکات دورهٔ اسلامی را برای تکمیل قسمت گذشته برای سالنامهٔ امسال حاضر کنم ولی چون صفحاتی که برای من معین شده نسبت به سال های گذشته محدود تر است باز موضوع کامل نشده‌وازذکر مسکوکات خوارزمشاهی ها ـ غوری ها ـ شیبانی‌ها ـ شنسبانیه های بامیان ، بعض مغل های هند ،

ملاله ها ی افغانی که در هند سلطنت نموده اند مثل خلجی ها ـ لود ی ها ، سو ری ها و غیره عمداً صر ف نظر شد ،

❀ ❀ ❀

## سامانی ها

نصر بن احمد : سه مسکوك نقره‌ئی اوکه بدست آمده و درموزهٔ پنجاب حفظ است واجد شرح ذیل میباشد .

راست :

« لااله الاالله وحده لاشریك له ـ ( نوشته حاشیه خوانده نمیشود . از کنارهٔ پول کمی شکسته است )

چپ :

لله محمد رسول‌الله المقتدر با الله نصر بن احمد . ( نوشته حاشیه قسمتاً خوانده نمیشود ) .

منصور بن نوح :

دررو : درددائرهٔ داخلی‌سکه « لااله الاالله وحده لاشر یك له . در دائرهٔ حاشیهٔ داخلی : بسم الله ضرب هذالد ر هم بسمرقند سنه ثلث و خمسین وثلث مائه (۳۵۳) » نو شته شده دائرهٔ خارجی خوانده نمیشود .

در پشت : در دا خل دا ئر هٔ « لله محمد ر سو ل ا لله ا لمطیع لله منصو ر بن ( نو ح » نوشته شده ـ حاشیه کاملا غیرقابل خواندن است .

نصر۲ بن‌احمد : مسکوك مسی یابرنجی ـ ۲ دانه .

در یکطرف طور تزئین نقش شده : « لااله‌الاالله وحده لاشریك‌له ـ بسم‌الله ضرب‌هذاالفلس به بخارا سنه خمس‌وثلث مائه . (۳۰۵)

درطرف دیگر : لله‌محمد رسول‌الله نصر ـ مما امر به الامیر نصر بن‌احمد اعزه‌الله .

نوح ابن نصر :

دریکطرف : « لااله الاالله وحده لاشریك له بسم‌الله ضرب هذاالفلس . . .

در طرف د یگر : در داخل دائرهٔ نقطه دار : « عبدالملك مما امر به الا میرا لسید نوح بن منصور اعزه‌الله . »

منصور بن نوح : مسکوك مسی ۸ قطعه بدست آمده .

دریکطرف بطور تزئین کلمات ذیل نقش است : لا اله الا الله وحده لاشریك له . بسم الله ضرب هذا الفلس به بخارا سنه ثلث وخمسین وثلثمائه (۳۵۳) ازین مسکوکات یکی در فرغانه (در ۳۵۸) ضرب وبقیه در بخارا ضرب شده ودر نوشتجات خود بامسکوك مذکور کمی تفاوت دارد .

## نوح بن منصور :

در یکطرف طور تزئین در داخل دائرهٔ نقطه دار نوشته شده : « لا اله الا الله وحده لاشریك له » درحاشیه بسم الله ضرب هذا الفلس به بخارا سنه اربع وسبعین وثلث مائه (۳۷٤) .

درطرف دیگر: در داخل دائره نقطه دار « لله محمد رسول الله . نوح بن منصور »

در حاشیه : « مما امر به الامیر السید الملك المنصور ایده الله . »

دو مسکوك دیگر نیز ازین نوع در موزهٔ پنجاب است که کمی ازان اختلاف دارد .

## غزنویها

. . . . .

### مسکوك نقره

سبکتگین :

در یکطرف : درداخل دائره : « لا اله الا الله وحده لاشریك له الطایع الله - ۹ » (حاشیه خوانده نمیشود) .

درطرف دیگر: « الله محمد رسول الله نوح بن منصور سبکتگین ۹ » حاشیه آن خوانده نمیشود .

دهعدد مسکوك دیگر که مشاهده شده بعضاً عبارات ونقوش ازمسکوك فوق اختلاف دارد .

محمود :

(۱) : مسکوکات نقره ئی : ٤۰ عدد مسکوك نقره ئی که مشاهده شده بابعض اختلافات درکلمات ونقوش قرار ذیل است :

طرف راست : برعایت ترتیب کلمات در روی سکه « ك لا اله الا الله وحده لا شریك له یمینی - بسم الله ضرب هذا لدرهم بسجستان سنهٔ سبع وتسعین وثلثمائه (۳۹۷) » .

طرف دیگر : برعایت ترتیب کلمات روی سکه : « لله محمد رسول الله القادر بالله یمینی الدوله وامین المله ابوالقاسم محمد رسول الله ارسله بالهدی » .

درمسکوك دیگر : طرف راست « لااله الاالله وحده لاشریك له ـ الطایع الله . » وبه جانب دیگر برعایت ترتیب خطوط سکه عبارت : « لله محمد رسول الله منصور بن نوح سیف الدوله محمود » خوانده میشود .

درمسکوکات دیگر باختلاف ترتیب حروف ذکر القاب محمود « یمین الدوله » « سیف الدوله » « امین المله » باضافه شروح مذکور بنظر میرسد .

(۲) مسکوکات مسی : سه قطعه از سلطان محمود ملاحظه شده دریکی ازین مسکوکات که بخوبی خوانده میشود درطرف راست درداخل سکه کلمهٔ « محمود امین المله » نوشته شده ودرچهار طرف سکه کلمات « القادر بالله ولا الله الاالله وحده لاشریك له » نوشته شده .

درطرف دیگر : درداخل دائرهٔ نقطه دار این جمله : « محمد رسول الله یمین الدوله ابوالقاسم » بنظر میرسد .

## نصر برادر محمود :

درمسکوکات نقرهٔ : درطرف راست درداخل دایره نقطه دار به ترتیب ورعایت خطوط سکه این عبارت : « یمینی لا الله الاالله وحده لاشریك له نصر » ودرحاشیه نقطه لفظ سجستان خوانده میشود.

درطرف چپ : برعایت ترتیب خطوط سکه کلمات : « لله محمد رسول الله القادر بالله یمین الدوله وامین المله ابوالقاسم » خوانده شده ولی حاشیه خوانده نمیشود

## محمود وطاهر :

درروی سکه که به سال ۳۸۱ هجری درسجستان ضرب شده چنین خوانده میشود .

« لااله الاالله وحده طاهر بن ولی الدوله ابن احمد »

« بسم الله ضرب هذا الدرهم بسجستان سنه احدی وثمانین وثلث مائه »

درپشت: « لله محمد رسول الله القادر بالله یمین الدوله محمود ـ محمد رسول الله ارسله بالهدی »

ولی الدوله : (پدر طاهر )

روی سکه : لااله الاالله وحده ولی الدوله (حاشیه مثل مسکوك فوق بوده ولی سنه آن تسعین وثلثمائه ۳۹۰ معلوم میشود ممکن است سبعین ۷۰ باشد )

پشت سکه : لله محمد رسول الله القادر بالله القادر » خوانده میشود حاشیه مثل بالاست .

## مسعود:

سیزده عدد مسکوك نقره ئی او مشاهده شده که حواشی اکثر خوانده نمیشود وعموماً جمله « لا اله الا الله وحده لاشریك له » دررو وجمله « لله محمد رسول الله علیه السلم مسعود »

در طرف دیگر خوانده میشود. دربعضی دیگر :« محمد رسول‌الله القایم بامرالله ناصر دین الله مسعود » خوانده میشود. ودریکی دیگر « محمدرسول‌الله کیقباد خلیفه‌الله مسعود » دیده‌میشود .

## مودود :

هفت مسکوک نقره ئی ودو مسکوک‌مسی او مشاهده شده که در همه اسم ماه نیزقید شده

روی سکه : بطور کلی‌چنین‌خوانده میشود : « محرم عدل لااله‌الاالله وحده لاشریك له القایم بامرالله

پشت سکه : « ابوالفتح محمد رسول الله شهاب الدوله وفخرالامه مودود »

پول های مسی : نیز مثل مسکوکات فوق است .

شش دانه پول : مخلوط فلزی هم‌ازمودوددیده شده‌که‌مثل‌مسکوك نقره ئی میباشد امادر یکی ازان‌محل ضرب نیز ذکر شده باین معنی : « ابوالفتح شهاب الدوله وقطب‌المله مودود - ضرب هذالدرهم بلو هورفی سنه ثلث یاخمس وثلثین وار بعمائه .

## عبدالرشید : -

یازده دانه مسکوك مخلوط فلزی ازو دیده شده که باختلاف کمی در عبارات و اشکال چنین ضرب شده . : « عزالدوله وزین المله ابو منصور الرشید »

## فرخزاد :

مسکوکات نقرئی : برروی : « ظفرلااله‌الاالله وحده‌لاشریك له القایم بامرالله. » درطرف دیگر « محمد رسول الله جمال الدوله کمال المله فرخ زاد »

مسکوکات مخلوط : بررو: « عدل جمال الدوله ابوشجاع فرخ زاد . »

## ابراهیم :

سیزده دانه مسکوك نقرة او ملاحظه شده که درخوانا ترین آن چنین خوانده میشود دریك رو : « لااله الا الله وحده لاشریك له القایم بامر الله ملك الاسلام نصیری . »

درروی دیگر : « لله ملك لله محمدرسول‌الله السلطان الاعظم القاهر الملوك سیدالسلاطین ابراهیم .

مسکوك مخلوط : چهاردانهٔ آن ملاحظه شده از مسکوك نقره کمی اختلاف داشته ودریکی جای ضرب ( لاهور ) نیز قید شده است .

**مسعود سوم :**

یازده دانه مسکوك فلزی مخلوط اومشاهده شده که درپشت وروی آن چنین ضرب زده اند:
در رو : « عدل لا اله الا الله محمدرسول الله المستظهر بالله قاهری : » در پشت :
« ملك السلطان العادل مولی السلاطین نظام الدین مسعود » درباقی نیزهمین عبارات باختلاف مختصری خوانده میشود .

**ملك ارسلان :**

یك مسکوك مخلوط ازو دیده شده که جملهٔ ذیل در ان خوانده میشود « بها السلطان الا عظم ملك ارسلان » .

**بهرام شاه :**

نه مسکوك نقرهٔ ازو دیده شده که این عبارت درآن نقش است : « الله لا اله الا الله المستر شد بالله عضدالدوله سنجر » درپشت : « السلطان محمد رسوالله السلطان الا عظم یمین الدوله بهرامشاه » در پنج مسکوك مخلوط او که دیده شده چنین نوشته اند: « عدل السلطان الا عظم بهرامشاه »

**خسرو شاه :**

یك مسکوك مخلوط ازو دیده شده که در بین دائرهٔ نقطه دار چنین نوشته اند .
« السلطان الاعظم معز الدوله خسرو شاه . »

**خسرو ملك :**

هشت مسکوك مخلوط فلزی ازو دیده شد دریکی ازان چنین نوشته اند :
« السلطان الا عظم سراج الدوله : » در عقب « خسروملك » بعضی مسکوکات دیگر نیز دیده شده که در دورهٔ غزنویها به تقلید پولهای سامانتا دیوا ( Samanta Deva ) یکی از برهمن شاهیان کابل زده شده درین مسکوکات در بالای شکل سر اسپ اسم سلاطین غزنوی دیده میشود این پولها ممکن است در پنجاب در زمان حکمرانی مسعود اول برادرش محمد ضرب شده باشد . بعضی پولهای دیگر هم دیده شده که دران نام مودود نقش است .

## تیموری ها

تیموری ها در طلا ونقره ومس سکه زده اند روی هم رفته از ارکان مهم این خاندان یك یك سکه را بطورنمونه شرح میدهیم .

## سکهٔ نقره ئی تیمور :

روی سکه : سیور بیرلغی امیرغتمش تیمور کور ا کمتو .
پشت سکه : کلمهٔ شریفه .

## سکهٔ نقره ئی شاه رخ ضرب هرات :

روی سکه : (ضرب) السلطاالاعظم شاه رخ بهادر خلدالله ملکه و سلطا نه هرات (۸۲۸)
پشت سکه : کلمهٔ شریفه درمیان مربع به چهار ضلع آن اسمای خلفای راشدین .

## سکهٔ نقره ئی سلطان حسین میرزا ضرب هرات :

روی سکه : السلطان الاعظم ابوالغازی حسین بهادرسلطان خلدالله وتعالی ملکه .
پشت سکه : کلمهٔ شریفه درمیان سه برگ درحاشیه اسمای خلفای راشدین

# هوتکی ها۔

دورهٔ هوتکی که در تاریخ کشور خود آنرا عصر نهضت قومی میتوان شمرد با زعیم ملی میرویس خان شروع وبعد ازیك سلسله فتوحات محمود واشرف درایران به حادثه قتل اخیرالذکر تمام می شود. خود میرویس خان چون بصورت رئیس ملی حکومت نمود، سکه ضرب نزده مسکوکات اعلیحضرت محمود واشرف قرار ذیل است :

محمود ۱۱۳۵-۱۱۳۷ هجری

سکه نقره ئی : روی سکه : در میان مربع : لااله الاالله محمد رسول الله در حاشیه ابابکر - عمر - عثمان - علی

پشت سکه :
سکه زد از مشرق ایران چوقرص افتاب
شاه محمود جهانگیر سیادت انتساب

چند ابیات ذیل را هم به مسکوکات او نسبت میدهند .

فرو رود به زمین ماه وافتاب منیر
زرشك سکه محمود شاه عالم گیر

❀ ❀ ❀

دین حق را سکه برزر کرد از حکم اله
عاقبت محمود باشد پادشاه دین پناه

اشرف :

سکه طلا ضرب اصفهان .

روی سکه : لااله‌الاالله محمد رسول‌الله (محمد) .

پشت سکه : به اشرفی اثر نام آنجناب رسید شرف زسکه‌اشرف به‌افتاب‌رسید

ضرب اصفهان

سکه نقره :

روی سکه : دست زدبر جلالة اشرف شاه . یود تعبیر سکه داد کنکاه

پشت سکه : جلوس میمنت مانوس دردارالسلطنهٔ اصفهان «۱۱۳۷»

نوع دیگر سکه نقره :

روی سکه : لااله‌الاالله محمد رسول‌الله

پشت سکه : زالطاف شاه اشرف حق شعار . برز نقش شد سکهٔ چار یار

ضرب اصفهان

چون ازروی تاریخ‌وحتی‌وقایع‌ازادخان‌افغان‌هم‌درهمین‌عصر واقع‌شده‌است‌به‌شرح سکهٔ‌اومی‌پردازیم.

از ادخان ۱۱۶۹ ـ ۱۱۶۶ هجری

سکهٔ نقرهٔ ضرب تبریز

روی سکه : لااله‌الاالله محمد رسول الله

پشت سکه : تا که آزاد درجهان‌باشد سکه صاحب الزمان باشد

## ضراب خانه های شاهان درانی

چون دراثر یك سلسله کشورکشائی‌هاقلمروامپراطوری درانی خصوصاً بطرف هند خیلی‌ها وسعت یافته ودامنهٔ آن ازمشهد تاسواحل‌شرقی دریای گنگا وازرود آمو تادلتای سند انبساط داشت شاهان این دود مان به تمام نقاط متصرفهٔ امپراطوری خود سکه زده اند و مسکوکات خودش‌نشان‌میدهد که ایشان‌تقریباً‌درتمام شهرهای‌معروف افغانستان وخراسان وهند ضراب خانه داشتند چنانچه روی هم رفته تعداد ضراب خانه ها به ۲۷ میرسد .

قلمرو افغانستان :

درانی ها درحوضهٔ خاك افغانستان فعلی در هرات ، بلخ ، قندهار ( احمد شاهی ) کابل

سکه زده اند به این تفصیل که در هرات احمد شاه بابا ، تیمورشاه ، شاه زمان شاه محمود و کامران ، درقندهار احمد شاه بابا ، سلیمان ، تیمور ، همایون ، زمان ، محمود ، ( دفعهٔ اول ) قیصر شجاع ، ( دفعهٔ دوم ) محمود ( دفعهٔ دوم ) ایوب شجاع ( دفعهٔ سوم ) فتح جنگ ، دربلخ تیمورشاه ، در کابل احمد شاه بابا ، سلیمان ، تیمور ، زمان ، محمود ( دفعهٔ اول ) قیصر ، شجاع ( دفعهٔ دوم ) محمود ( دفعهٔ دوم ) ایوب ، شجاع ( دفعهٔ سوم ) فتح جنگ سکه زده است .

شهرهای که درآن سکه ضرب زده میشد چه درداخل خاك افغانستان وچه درنقاط مفتوحه امپراطوری اغلباً به صفات ممیزه یاد میشدند چنانچه بلخ بصفت « ام البلاد » . قندهار « اشرف البلاد » هرات « جایگاه راحت سلطنت . » وغیره

## در ایران :

درانی هادرخاك ایران کنونی هم در یکی دو جا سکه زده اند اعلیحضرت احمد شاه بابا در سال های بین ۱۷۴۸ـ۱۷۵۰ ع خراسان را فتح نموده و پسر او تیمورشاه درمشهد متولد شده است . اعلیحضرت احمد شاه و تیمور شاه هردو در مشهد سکه زده اند . علاوه بر ین اعلیحضرت تیمور شاه در « خوی » هم سکه زده است . محل اخیرالذکر را در غرب ایران درنقطه ئی که خیلی ها ازدائرهٔ نفوذ تیمورشاه دور بود تعیین نموده اند .

## در هند :

چون سیر فتوحات درانی ها بیشتر متوجه خاك هند بود بیشتراز ۲۰ ضراب خانه درانجا داشتند ودر ۲۰ شهر مختلف هند سکه زده اند . ضراب خانه های درانی ها درهند از پشاور و دیرجات ودیرو بهکهر وحیدآباد سند ، وتاته که درحوضهٔ سند واقع است گرفته تاانواله ، بارلی ، فرخ آباد ، مراد آباد ، نجیب آباد ، درسر زمین ماورای جمنا وگنگ انبساط داشت این شهر ها متعلق به کسانی بود که درجنگ « پانی پت » بااعلیحضرت احمدشاه بابا متحد بودند ، نا گفته نماند که بعضی از دارالضرب های هندی هم بصفات ممیزه یاد میشدند مانند سرهند « جایگاه امنیت » کشمیر « جایگاه راحت سلطنت » ، بهاوالپور « خانه مسرت » وغیره چون ضراب خانه های درانی ها درهندمتعدد ودانستن موقعیت وخصوصیات هرکدام آن برای هرفرد افغان ضروری است مختصراً به تذکار موقعیت وخصوصیات جغرافیائی وتاریخی هریك می پردازیم (۱)

اتك : محل مشهور ومستحکمی است در کنار شرقی ساحل اندوس قلعه اتك را اکبر امپراطور هند ساخته ودر همین جا پول مسی بضرب رسانیده است اعلیحضرت احمدشاه بابای درانی شمال غرب پنجاب را در ۱۱۶۵ هجری به افغانستان ملحق کرد اعلیحضرت احمد شاه وتیمو ر شاه

---

(۱) ازمقدمه کتلاك مسکوکات پنجاب موزیم لاهور اتخاذ واختصار شده است

مسکوکات طلا ونقره دراتك ضرب کرده اند .

احمد پور : احمد پور مرکزقدیم ایالت بهاولپور است دراینجا بنام محمود شاه سکه‌ضرب زده شده اما نوع ضرب آن خوب نیست وچنین تصور میرود که بعدازوفات محمود بنام اوضرب زده شده باشد .

انواله : شهری است در«روهیلکند » نجیب‌الدوله که از متحدین اعلیحضرت احمد شاه در جنگ « پانی پت » بود مسکوکاتی دراینجا بنام اعلیحضرت احمد شاه سکه زده که بسال ۱۱۷۳ و۱۱۷٤ سنه خورده است کامیابی اعلیحضرت احمد شاه در جنگ « پانی پت » شکست مراهته هنود ، اشغال دهلی وشکست شاه عالم‌مغل در۱۱۷۳ (۱۷٦۰ع ) قشون درانی را به ماورای رود جمنا وحوضه گنگا رسانیده ومتحدین زیادی برای اعلیحضرت احمد شاه فراهم کرد چنانچه همین‌متحدین مدتی در انواله - برملی - فرخ اباد- مرادابادبنام اعلیحضرت احمد شاه سکه زده اند .

بریلی : شهرعمده « روهیل کند » است . نجیب‌الله متحد اعلیحضرت احمد شاه در سال های ۱۱۷۳ و۱۱۷٤ بنام اعلیحضرت موصوف سکه زده است .

بهاولپور : یکی از نقاط مهم تجارتی است که روی راه کاروان رو بین کابل و دهلی واقع است . مال التجاره ئی که از کابل بطرف دهلی فرستاده میشد از ملتان ، بهاولپور - « صورت گر » - بهتر، میگذشت واگر کاروان ها قصدسند میداشت ازبهاولپور منحرف میشد در سال ۱۷۸۸ اعلیحضرت تیمور شاه شخصاً نواب بهاولپور را مغلوب نموده بعلاوه اینکه ازوخساره جنگ گرفت هرساله خراج ده کابلش ساخت . شاه محمود درهردو دفعه سلطنت خود وشاه شجاع در دفعه دوم سلطنت خود در بهاولپور طلا ونقره سکه زده اند و آنجا را « دارالسرور » خوانده اند .

بهکهر :

جزیرهٔ مستحکم «بهکهر» بین «سکهر» و « رهری » واقع است ویکی از نقاط زیبای اندوس است که در زمان قدیم کلید سند محسوب میشد . اعلیحضرت احمد شاه در « بهکهر » مسکوکات طلا ضرب‌زده ودونوع آن بدست آمده یکی که‌درسال۱۱٦۸ سنه خورده فردعادی مسکوکات اعلیحضرت احمدشاه درآن دیده میشود دررقم دومی جمله «احمدشاه در دران» دروسط ودور آن فرد معمولی ضرب زده شده است وسنه آن ۱۱۷۷ است نمونهٔ مسکوکات سال هفتم و هشتم سلطنت اعلیحضرت احمد شاه در سالهای بعد در اینجا عوض شده جمله «احمد شاه در دران» درمیان گل برگ‌نما دروسط ودورا دورانرا فرا گرفته است .

این نمونه دردیر - دیرجات - ملتان - کابل هم معمول معروج بوده است . تیمور شاه

دربهکهر بقسم نایب‌ا لحکومه بنا م پدر خود سکه زده ودر زمان شاهی خود سکه طلا و مس دراینجا بضرب رسا نیده است . اعلیحضر ت شاه زمان ، شاه محمود ( دفعهٔ اول ) شا ه شجاع (دفعهٔ دوم) شاه محمود (دفعهٔ دوم) دراینجا سکه بضرب رسانیده اند .

## پشاور :

پایتخت زمستانی شاهان درانی بوده و مخصو صاً شاه شجاع به آن علاقهٔ زیاد دا شت . دراینجا اعلیحضرت احمد شاه ، سلیمان شاه ، تیمور شاه ، زمان شاه ، شاه محمود (دفعهٔ اول) شاه شجاع (دفعهٔ دوم) شاه محمود (دفعهٔ دوم) ایوب شاه سکه های مختلف طلائی ، نقره ئی ، مسی ضرب زده اند .

وتایك‌اندازه این سکه قیافه مسکوکات مغلی‌را اختیار کرده است.سکه های اعلیحضرت احمد شاه در پشاور از روی نمونه و شکل به سکه ها ی مغل قر یب تر است چنانچه بعضی مسکوکات مسی فرق نمیشود که ازاعلیحضرت احمد شاه درانی ویا ازاحمد شاه بهادر مغل است . مسکوکات طلائی‌ونقره‌ئی اعلیحضرت تیمورشاه درپشاور بیشتربه‌نمونه وسبك مسکوکات احمدشاه‌بابا وسلیمان شاه بضرب رسیده . شاه محمود درسال های ۱۲۱۶ ـ ۱۲۱۷ ـ ۱۲۱۸ دراینجا سکه زده .

## تته :

بندری است دردلتای اندوس واولین‌شهر سند است‌که مورد حمله اعراب درقرن ۸ قرار گرفت . دراینجا اعلیحضرت احمدشاه وتیمورشاه هردوسکه زده اند وسکه های نقره‌ئی ایشان بدست آمده است .

## دیره :

ضرابخانهٔ دیره شهر سرحدی دیره غازی خان ودرغرب اندوس واقع بۇد . اعلیحضرت احمدشاه‌بابا در۱۱۷۰ سکه های طلا نقره درانجا ضرب زد . شهزاده تیمور پیش ازپادشاهی درزمان نایب الحکومگی خودهم درانجا بنام پدرسکه زده است . اعلیحضرت تیمورشاه درزمان پادشاهی خود درديره به تاریخ های مختلف سکه بضرب رسانیده است و چندین صد آن از بهاو لپور بد ست آ مده است . اعلیحضر ت زمان شاه درسالهای اول ودوم و سوم سلطنت خود سکه ها ی طلا ئی د ر اینجا ضر ب ز ده است . شا ه محمود د ر دو رهٔ اول سلطنت خود درسال های اول‌ودوم سکهٔ‌نقره‌ئی در اینجا بضرب رسانیده‌است . هکذا شا ه شجاع هم‌دردوره دوم سلطنت خوددردیره سکه‌زده است .

## دیرجات :

دیرجات عبارت ازقطعهٔ اراضی رسوبی‌است‌که بین‌سلسلهٔ کوه سلیمان ورود اندوس افتاده وچون سه‌دیره غازی خان (گجرات سفلی) ودیره‌اسماعیل خان‌ودیره فتح‌خان ( گجرات علیا ) رادربرمیگیرد مجموع اراضی به‌دیرجات موسوم‌شده است . دراینجا اعلیحضرت احمد شاه بابا ، تیمورشا ، زمان شاه ، شاه محمود (دفعه اول)شاه‌شجاع (دفعه‌دوم) شاه‌محمود ( دفعه‌دوم) سکه‌زده اند مسکوکات دیرجات اعلیحضرت احمدشاه کم‌یاب‌وصورت‌ضرب‌آن چندان خوب نیست بهر حال‌اعلیحضرت موصوف دراینجا طلاونقره سکه‌زده ومحل‌ضرب (دیر جات) و ( دیره جات) نوشته‌شده است ، سکهٔ‌طلائی اعلیحضرت تیمورشاه هم کمیاب است ولی‌سکهٔ نقره‌ئی ایشان زیاد است‌زیرااز ۱۱۹۲ به‌بعدتااخیر دوره‌سلطنت‌خویش سکه‌زده‌است‌در ۱۲۱۱ شاه زمان‌سکه‌طلائی‌مقبولی دراینجا سکه‌زده‌است ، وزن‌سکهٔ‌نقره‌ئی تیمورشاه ۱۷۱ نخود ازشاه‌محمود ۱۷۰ وازشاه شجاع ۱۷۰ و۱۷۱ نخود وزن‌دارد .

## سند :

اگرچه‌اعلیحضرت احمدشاه‌اقتدارونفوذکاملی‌درسندداشت‌ولی سکه درانجاضرب‌نزده‌است‌واین علاقه‌راذریعه پسرش تیموربه‌عنوان‌نایب الحکومه‌اداره میکرد اعلیحضرت‌تیمورشاه‌یك دفعه ذریعهٔ مددخان ودفعهٔ‌دیگر شخصاً‌به‌سندحمله‌نمود . وتاشکارپورپیشرفت‌وآنجاراتیول خودساخت شاه‌زمان هم‌براین‌قسمت حاکمیت‌داشت‌ولی‌ازملتان پیش‌نرفت. شاه‌شجاع در۱۲۱۸ هجری بافشون زیادی به‌سند حمله‌نموده وتالارکان پیشرفت نمود ، بواسطهٔ‌دوری این‌ولایت سائر درانی ها در اینجا نفوذ نیافتند وجز اعلیحضرت تیمورشاه کسی دیگر ازین خانواده دراینجا سکه نزد مسکوکات اعلیحضرت موصوف درسند سه‌نوع مختلف‌دارد .

## سرهند :

شهرقدیم سرهند ازنقطهٔ نظرعسکری روی شاه‌راه لاهورودهلی درحصهٔ که‌پنجاب ازسائر حصص‌هند جدامیشود موفقیت مهمی‌رااشغال کرده‌بود ، ده‌ماه بعد ازقتل نادرافشار اعلیحضرت احمدشاه‌این محل‌رامتصرف‌شد، مسکوکات اعلیحضرت موصوف که‌دراینجا بضرب رسیده ٦ حملهٔ درانی‌راپیش‌وبعدازجنگ معروف « پانی‌پت » یادآوری‌میکند که‌تاریخ آخرین آن‌به۱۱۷٦ مصادف است .

## دهلی :

اعلیحضرت احمدشاه‌بابادودفعه بردهلی‌لشکر کشی‌نموده‌یك‌دفعه در۱۷۵٦ (۱۱۷۰هجری)

ودفعهٔ دیگرچندسال بعد، قشون مهارته درماه فروری ۱۷۶۰ دهلی راتخلیه نمود ولی اعلیحضرت احمدشاه درسی میلی شهردر«انوپ شهر» می بود . در۱۷۶۱ قشون مهارته ضربه سخت تری دیده واین دفعه شهردردست شهنشاه درانی افتاد . مسکوکات طلائی ونقره ئی که یادگار اشغال دودفعهٔ دهلی بدست افغان هامیباشد ازاعلیحضرت احمدشاه بابا بدست است .

فرخ آباد : فرخ آباد که مرکزصو بهٔ ئی درولایت اگره میباشد شهری است که بنای انرا نواب محمدخان غضنفر جنگ یکنفراز روسای افغان قبیله بنگش گذاشته است . اعلیحضرت احمدشاه دراینجا بنام احمدشاه درانی سکه زده است

کشمیر : مسکوکات کشمیری شاهان درانی عموماً در«سیرناگار» مرکز این ولایت بضرب رسیده . مسکوکات طلائی ضرب اینجا کم وکمیاب است بر عکس سکه های مسی خیلی زیاد میباشد یك سکه طلائی اعلیحضرت احمدشاه که بسال ۱۱۶۷ سنه خورده بدست است وبر تنها جم افغان درسال ۱۷۵۳ مسیحی براین دره زیبا شهادت میدهد ، سائرد ودمان درانی مثل سلیمان ـ تیمورشاه ، زمان شاه ، محمودشاه(دفعه اول)قیصرشاه ،شاه شجاع (دفعه دوم) شاه نورالدین، شاه محمود (دفعه دوم) ایوب شاه همه درانجا سکه زده اند .

لاهور : قشون اعلیحضرت احمد شاه درانی در۲۲ جنوری ۱۷۴۸ مسیحی یکبار ودر اپریل ۱۷۵۲ بار دوم داخل لاهور شده وآنرا جز ولایت پنجاب مربوطه امپراطوری خود ساخت وشهزاده تیمور را نایب الحکومه پنجاب و دیره جات وسند مقرر کرد . اعلیحضرت احمدشاه مسکوکات طلائی ونقره ئی در ۱۱۶۱ هجری دراینجا ضرب زده است . اعلیحضرت تیمورشاه وزمان شاه نیز درانجا سکه به ضرب رسانیده اند

مرادآباد : درمراد آباد که شهری در « رهیل کند » است اعلیحضرت احمد شاه بابا سکه زده است .

ملتان : درسال ۱۱۶۵ هجری بدست اعلیحضرت احمدشاه بابا فتح شده واولین دسته مسکوکات اعلیحضرت موصوف به همین سال سنه خورده است ، تیمورشاه بحیث نایب الحکومه پدر خود درسال های بین ۱۱۸۵ـ۱۱۷۰ درآنجاسکه زده سائر شاهان درانی مثل اعلیحضرت زمان شاه ، محمودشاه (دفعه اول ) شاه شجاع ( دفعه دوم) محمودشاه ( دفعه دوم) ایوب شاه درآنجا سکه زده اند

نجیب آباد : درنجیب آباد که شهری درصوبهٔ بیجنورولایت اگره است نجیب الدوله خان رئیس روهیلای افغان در۱۱۸۰ هجری بنام اعلیحضرت احمدشاه سکه زده است .

## نمونه مسکوکات شاهان درانی

### اعلیحضرت احمد شاه

سکه طلا محل ضرب اتك

روی سکه : حکم شد از قادر بیچون به احمد پادشاه
سکه‌زن برسیم وزرازاوج ماهی‌تابه‌ماه

پشت سکه : جلوس میمنت مانوس ضرب اتك سنه ۱۵

❀ ❀ ❀

سکه نقره : به ترتیب فوق

❀ ❀ ❀

سکه مسی : روی سکه : احمدشاه پادشاه درانی فلوس ۱۱۷۰
پشت سکه : ضرب ملتان جلوس مبارك ۱۰

❀ ❀ ❀

تیمورشاه نظام (بحیث نایب الحکومه پنجاب وسند وديره جات

سکه طلا : ضرب دیره بعالم یافت سکه تیمورشاه نظام ؟

روی سکه : بحکم خدا و رسول انام

پشت سکه : ضرب دیره سنه احد

مسکوکات نقره هم به نمونهٔ فوق به ضرب رسانیده اند :

سکه مسی:

روی سکه : فلوس تیمور شاهی

پشت سکه : ضرب دیره سنه ۳

❀ ❀ ❀

### اعلیحضرت تیمورشاه

سکه طلا : ضرب اتك

روی سکه : چرخ می‌آرد طلاونقره ازخورشیدو ماه
تا کند بر چهره نقش سکه تیمور شاه

پشت سکه : جلوس میمنت مانوس ضرب اتك سنه ۲
مسکوکات نقره ئی هم به نمونه فوق به ضرب رسانیده اند .

مسکوکات مسی :

روی سکه تیمور شاهی فلوس
پشت سکه ضرب بکهر ۱۱۹۴

❀ ❀ ❀

## اعلیحضرت شاه زمان

سکه طلا ضرب اشرف البلاد احمدشاهی

روی سکه : قرار یافت بحکم خدای هردوجهان
رواج سکه دولت بنام شاه زمان
پشت سکه : سنه ۱۲۰۹
به نمونه فوق مسکوکات نقره ئی هم بضرب رسیده

سکه مسی :

روی سکه : زمان شاهی فلوس
پشت سکه : ضرب بکهر

❀ ❀ ❀

## اعلیحضرت محمود شاه (درهرات)

سکه نقره ضرب هرات

روی سکه : سکه برزر زد به توفیق الله
خسروگیتی ستان محمود شاه
پشت سکه : ضرب دارالسلطنه هرات ۱۲۱٦

## اعلیحضرت محمودشاه (سلطنت دفعه اول)

سکه طلا ضرب اشرف البلاد احمد شاهی

روی سکه : ترتیب فوق

پشت سکه :   ضرب اشرف البلاد احمدشاهی ۱۲۱۸.
به همین نمونه درنقره هم سکه کرده اند

سکه مسی :

روی سکه :   محمودشاه غازی ۱۲۱٦
پشت سکه :   ضر ب کشمیر سنه احد

❀ ❀ ❀

## اعلیحضرت شجاع الملك شاه

### سکه طلائی ضرب اشرف البلاد احمدشاه

روی سکه :   سکه زد برسیم وزر چون مهروما .
شاه دین پرور شجاع الملك شاه
پشت سکه : دردودایره وچهارمحراب : ضرب اشرف البلاد احمد شاهی
به همین نمو نه نقره هم ضرب زده است ودر یك سکه نقره ئی ضر ب بها والپور این بیت‌در روی سکه ضرب زده شده است :

سکه زد برسیم ازفضل خاص کرد گار
خسرو گیتی ستان شاه شجاع نامدار

دریك سکه نقره ئی ضرب کشمیر فرد ذیل استعمال شده است .

سکه زد از فضل حق برسیم و زر
شه شجاع الملك شاه بحر و بر

### مسکوکات مسی :

روی سکه فلوس شجاع الملك شاهی . یاشجاع الملك شاه دردرانی پادشاه نوشته شده درپشت سکه اسم، محل ضرب وسنه وشکل یك شمشیر یادوشمشیر رویهم دیده میشود.

❀ ❀ ❀

## قیصر شاه

### سکه طلائی ضرب اشرف البلاد احمدشاهی

روی سکه :   سیم‌وزر درجهان بحکم‌اله
گشت رائج بنام قیصرشاه

پشت سکه : ضرب اشرف البلاد احمد شاهی ۱۲۱۸
به نمونه فوق نقره هم در کشمیر سکه زده است.

❀ ❀ ❀

## اعلیحضرت محمود شاه (دفعه دوم)

اعلیحضرت محمود شاه باردوم نیز طلا ونقره ومس ضرب زده است بیت روی مسکوکات چنین است

سکهٔ دولت به زرو سیم فزود
حسن دیگر سلطان محمود

❀ ❀ ❀

سکه برزر زد به توفیق اله
خسروی گیتی ستان محمود شاه

❀ ❀ ❀

## شاه نور الدین

سکه طلائی ضرب کشمیر

روی سکه : ضرب خطه کشمیر سنه ۲ پادشاه نور الدین یامخدوم جهان.
پشت سکه : الدنیا جیفه وطالبها کلاب ۱۲۲۵
این فرد را هم در بعضی سکه استعمال کرده است
سکه شد روشن زشاه نورالدین
رائج از مخدوم قطب العازمین.

❀ ❀ ❀

## ایوب شاه

سکه طلائی ضرب پشاور

روی سکه : شد جهان روشن تر از خرشید وماه
از شعاع سکهٔ ایوب شاه
پشت سکه : ضرب پشاور جلوس سنه ٦

دربعضی مسکوکات نقرئی این فردرا استعمال نموده است
سکه شاه ایوب برزروسیم
زدبه تائید کردگار عظیم

❀ ❀ ❀

## کامران شاه

درهرات سکه‌های نقرئی به ضرب رسانید

❀ ❀ ❀

## شجاع الملك (دفعهٔ سوم)

در کابل واحد شاهی طلاونقره ضرب زده

❀ ❀ ❀

## فتح جنگ

سکه نقره ضرب کابل:

روی سکه : سلطان فتح جنگ پاد شاه غازی ۱۲۷۸
پشت سکه : ضرب دارالسلطنه کابل ۱۲۵۸
ازشاه پورشاه هم مسکوکاتی درکابل به ضرب رسیده است.

❀ ❀ ❀

## محمد زائی ها

عصر محمد زائی ها که درتاریخ ، دوره معاصر افغانستان راتشکیل میدهد دارای مسکوکات مهم طلائی ونقره ئی ومسی است وبه ذکر نمونه های آن ذیلاً می پردازیم :

اعلیحضرت امیر دوست محمدخان

(۱) سکه نقره روی سکهٔ : کمر به بست وبزدسکه بعزم جهاد
امیردوست محمد ناصرش حق باد
پشت سکه : ضرب دارالسطنه کابل ۱۲۵۰
(۲) ؟ روی سکه : عروج دوست محمد به ملك وجاه کشید
دور رواج سکه پاینده خان رسید
پشت سکه : بمن معلوم نیست

درسکه های اعلیحضرت امیر دوست محمدخان این فرد ذیل هم دیده شده

شمس وقمر به سیم طلا میدهد نوید
وقت رواج سکه پاینده خان رسید

چون دفعه دوم اعلیحضرت موصوف به سلطنت میرسد این فردرا درسکه‌های خود نقش میکند

بزد زیمن عنایات خالق اکبر
امیر دوست محمد دوباره سکه بزر

❀ ❀ ❀

## امیر شیرعلی خان

روپیه های مدور و قران نقره ئی سکه زده نمونه سکه هائی که درسنه ۱۲۹۲ و ۱۲۹۵ درکابل ضرب زده چنین است.

روی سکه : امیر شیرعلی ، دورادورآن کلمه شریفه

پشت سکه : یك روپیه ضرب دارالسلطنه کابل ۱۲۹۵ . اعلیحضرت امیرشیر علیخان درسکه های خود بعضی افراد ذیل را نیز نقش نموده :

زیمن مرحمت کرد گارلم یزلی
بیافت سکه رواج از امیر شیرعلی

❀ ❀ ❀

زالتفات کثیر امیر نیك ضمیر
امیر شیرعلی سکه زدچوبدر منیر

❀ ❀ ❀

شد ازعنایات و الطاف لم یزلی
رواج سکه بنام امیر شیر علی

چون دفعه دوم به سلطنت میرسد این فرد را استعمال میکند.

سکه زد در جهان چو بدر جلی
بار دوم امیر شیر علی

❀ ❀ ❀

## امیر محمد اعظم خان

روی سکه : امیر محمد اعظم

پشت سکه : ضرب دارالسلطنة کابل ۱۲۸٤

این فردهم دربعضی سکه‌های اودیده شده

چوازعنایت الطاف حق ملزم شد
رواج سکه بنام محمد اعظم شد

❀ ❀ ❀

امیر محمد افضل خان:

این فردرا به سکه های اونسبت میدهند
دوفوج مشرق ومغرب زهم مفصل شد
امیر ملك خراسان محمد افضل شد

❀ ❀ ❀

اعلیحضرت امیر شیرعلیخان (باردوم)

این فرد به ضرب مسکوکات او دردفعه دوم سلطنت اشاره میکند
سکه زد درجهان چو بدرجلی
باردوم امیر شیر علی.

❀ ❀ ❀



امیر محمد یعقوب خان: سکه نقره

روی سکه: امیر محمد یعقوب ۱۲۹۶
پشت سکه: ضرب دار السلطنهٔ کابل ۱۲۹۶

بهمین ترتیب در هرات هم سکه زده است.
در فرصتیکه امیر محمد یعقوب خان بدست انگلیس ها بندی شد و قوای خارجی بکابل رسیده بود یکی اززعمای ملی محمد جان خان وردك که نام با شهامتش درمسئلهٔ اخراج دشمنان ورد زبان خورد و بزرگ است در انتظار پیدا شدن پادشاه افغانستان چنین سکه زد:

می کنم دیوانگی تابرسرم غوغا شود
سکه بر زر میزنم تاصاحبش پیدا شود

❀ ❀ ❀

اعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان:

سکهٔ نقره: روی سکه: امیرعبدالرحمن ۱۲۹۸* (بهطغری)
پشت سکه: ضرب دارالسلطنهٔ کابل ۱۲۹۸

سکهٔ نقره ضرب هرات:



روی سکه: امیر عبدالرحمن ۱۳۰۵
پشت سکه: ضرب دارالسلطنهٔ هرات
چون سکه های ما بعد به کثرت در بازار پیدا میشود از شرح انها صرف نظر شد